

İLK ÇİN KAYNAKLARINA GÖRE KORE TARİHİNE VE KÜLTÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM*

Öz

Türk ve Kore milletleri arasındaki benzerlikler, daha çok konuşulan dillerin Ural-Altay dilleri adı verilen bir aileye mensubiyeti teorisinden hareketle dile getirilmiş ancak gerektiği kadar incelenmemiştir. Makalemizde ilk Çin kayıtlarındaki bilgileri toplayarak, eski devirlerdeki Korelilerin siyasi tarihleri ile kültürlerine temas edilecek ve ardından Kore kültürü eski Türk kültürüyle karşılaştırılacaktır. Böylece ana kaynaklara dayanarak Kore tarihi ve kültürü üzerine değerlendirmeler yapmak, Türk-Kore kültürleri arasındaki benzerlikleri ortaya koymak istiyoruz. Maksudumuz akraba millet olduğunu düşündüğümüz Korelilerin tarihi ve kültürü üzerine yapılacak çalışmalar için bir katkı sağlamak ve Türkçe tarih literatürüne Kore tarihi ile ilgili bir metin kazandırmaktır.

Anahtar kelimeler: Koreliler, Kore Tarihi, Kore Kültürü, Türkler, Ortak Kültür, Çin Kaynakları.

An Overview Of Korean History And Culture According To First Chinese Sources

Abstract

The similarities between the Turkic and Korean nation have been voiced by the theory of belonging to a family called Ural-Altai languages, but they have not been examined as much as they have been spoken. We will collect the information from the first Chinese records in our article and deal with the history and culture of ancient Koreans and then compare Korean culture with the cultural of ancient Turks. Thus, we want to make evaluations about Korean history and culture and to reveal similarities between Turkic and Korean cultures according to primary sources. Our aim is to make a contribution to future studies on the history and culture of Koreans who we consider to be relatives and to provide a text for Turkic history literature.

Keywords: Koreans, Korean History, Korean Culture, Turks, Common Culture, Chinese Sources.

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; Shanghai International Studies University (上海外国语大学) Şeref Üyesi.

Giriş

Koreliler, tarih kaynaklarında çok eski devirlerden beri zikredilmektedirler. İçinde Korelilerinde olduğu, Çin'in doğu tarafındaki insanlar Çin kaynaklarında genel olarak Doğu Yi 東夷 adıyla kaydedilmektedir. Tıpkı kuzeydeki-lerin Bei Di 北狄 olarak kaydedilmesi gibi.¹ Bunu genel bir adlandırma olarak görmek lazımdır. İlk kayıtlarda Doğu Yi'lerinin 9 türünden bahsedilmektedir: Quan Yi 畎夷 (“Vadi Yi'leri”?), Fang Yi 方夷 (“Uçtaki Yi'ler”?), Ding Yi 丁夷 (“Güçlü Yi'ler”?), Huang Yi 黃夷 (“Sarı Yi'ler”), Bai Yi 白夷 (“Ak Yi'ler”), Chi 赤夷 (“Kızıl Yi'ler”), Xuan Yi 玄夷 (“Kara Yi'ler”), Feng Yi 風夷 (“Rüzgar Yi'ler”?), Yang Yi 陽夷 (“Parlak Yi'ler”?). Kaynaklara göre bu dokuz tür Yi, bölgenin yerli halkıydı.²

Qin Devleti (M.Ö. 221-206), Çin'i tek çatı altında birleştirdiği esnada Huai Yi 淮夷, Si Yi 泗夷 gibi Yi'ler, Çin hakimiyetinde yaşıyorlardı. Kore'deki ilk devlet olan Joseon (Çincesi Chaoxian 朝鮮) Devleti, bin küsur yıl yaşadıkdan sonra Han İmparatoru Gao devrinde (M.Ö. 202-195) yok olmaya yüz tuttu. Çin M.Ö. 122-117 yıllarında (İmparator Wu'nun yuanshou saltanat devresinde), doğusundaki topraklara doğru ilerleyip işgal etti ve burada kendi idari sistemine bağlı Lelang 樂浪 gibi iller kurdu. III. yüzyılın başlarında, Liaodong bölgesinin hâkimi olan ve sonraları Çinli Cao Wei Devleti'ne (220-265) bağlanan Gongsun Kang adlı kişi, Yi'lerin bölgesini idare ediyordu. Wei ve Jin devirlerinde (III. - V. yüzyıl) bölge tekrar Çinlilerin eline geçti. Kore Yarımadası'nda Samhan (San Han 三韓 yani Üç Han; Kore Yarımadası'ndaki üç devlet) adlı üç devlet veya beylik vardı. Joseon (Chaoxian)'un güneydoğusunda Baekje 百濟 (Baiji 百濟), Silla 신라 (Xinluo 新羅), IV. yüzyıl dolaylarından itibaren Kore topraklarında hüküm sürdüler. Silla, Baekje'nin güneydoğusundaydı, Japonya (Çin kaynaklarında Wa 倭), onun da güneydoğusunda, okyanusun ortasında bir adaydı. Buyeo 百餘 (Puyō; Fuyu 夫餘), Goguryeo 高句麗 (Gaojuli 高句麗)'nun kuzeyinde, proto-Tunguz Yilou 挹婁'nun güneyindeydi. Japonya ve Buyeo, I. yüzyıldan ve Baekje ile Silla ise III. yüzyıl beri Çin sarayına haraç sunuyorlardı. Baekje Devleti, Tang Devleti'nin xianqing saltanat devresinde (656-661) Çinli general Su Dingfang tarafından yıkıldı. Goguryeo ise eski Joseon toprağında hüküm sürmekteydi. Joseon, Han İmparatoru Wu zamanında (M.Ö. 141-87) çok güçsüzdü ve bir ara Çinlilerin doğularındaki halkları idare etmek üzere kurdukları Lelang iline bağlandı. M.S. I. yüzyıldan itibaren nesiller boyu buradaki herkese Çin tarafından unvanlar ve payeler bahşedildi, başkentleri bugünkü Pyongyang (Pingrang 平壤) oldu. Burası eski Joseon Devleti hükümdarının istihkamydı. Bölge halkı IV. - VI. yüzyıllarda gitgide güçlendi. VI. yüzyılın sonlarına doğru, Koreliler Çin'deki Sui Devleti'nin hâkimiyetindeki Liaoxi

¹ Yi ile genel olarak Çin'in doğusundakilere işaret edilmektedir, çeşitli genel adlarla bunlar Siyi 四夷 (“Dört Yi”) ve Jiuyi 九夷 (“Dokuz Yi”) gibi adlarla da anılmışlardır. Zhou Li 周禮, Huai Nan Zi 淮南子 gibi klasik metinlerde geçen Siyi ve Jiuyi gibi ifadeler kesinlikle Çin'in doğusu ile ilgilidir. Huai Nan Zi'da “Dokuz Yi” şöyle geçmektedir: Xuantu 玄菟, Lelang 樂浪, Gaoli 高麗, Manshi 滿飾, Fuyu 夫餘, Suojia 索家, Dongtu 東屠, Waren 倭人, Tianbi 天鄙. Nadir de olsa bazı eski metinlerde genel olarak Çinli olmayanları kastetmek üzere de Yi terimi kullanılmıştır (Stella Xu, *Reconstruction Ancient Korean History: The Formation Of Korean-Ness In The Shadow Of History*, Lanham 2016, s. 18 vd.)

² *Tong Dian*, Zhonghua Shuju, Beijing 2003, s. 4984.

遼西 bölgesine hücum ettiler. Bölgedeki Çin beyi onlara karşılık vererek Liao Irmağı'na kadar gittiye de orduda salgın hastalık çıkınca geri dönmek zorunda kaldı. Sui İmparatoru Yang devrinde (604-618), Çinliler Kore coğrafyasına doğru üç sefer yaptılar. İlkinde Liao Irmağı'nı geçtilerse de mağlup oldular. Bir daha hücum ettiler, ırmağı geçtiler ama ordu içindeki generallerden biri isyan edince geri döndüler. Bundan sonra Zhuo 涿 İli'ne vardılar ama, Çin'de karmaşa ve kıtlık baş gösterince sefer yarıda bırakıldı. Zhenguan saltanat devresinde (627-649) İmparator Taizong sefer edilmesini emretti, ordu Liao Irmağı'nı geçti ve onları mağlup etti. Gaozong'un zongzhang saltanat devresinin (668-670) başlarında Ying Guo 英國 Gong'u (beyi) Li Shiji Korelilerin devletini ortadan kaldırdı.³

Kore'de İlk Devlet Joseon 조선 (朝鮮 Chaoxian) ve Korelilerin Kökeni

Korelilerin XIII. yüzyılda Çince olarak kaleme alınan tarihleri olan Sanguo Yishi 三國遺事 (*Samguk Yusa* 삼국유사; "Üç Krallık Öyküleri")'da verilen bilgiye göre Tan'gun adlı biri ilk Kore devleti Joseon'u M.Ö. 2333'de kurmuştu. Samguk Yusa'da Joseon Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadarki tarihi şöyle kaydedilmiştir:⁴

"Gök-Tanrısı Huanyin 桓因 (*Hwan-in*)'in Huanxiong 桓雄 (*Hwan-ung*) adlı bir oğlu vardı. Çocuk gökten inip insanlar arasında yaşamak istiyordu. Babası, üç büyük dağı inceledikten sonra, Taebaek Dağı'nu oğlunun insan olmaktan mutlu olacağı uygun bir yer olarak seçti. Hwan-ung'a üç göksel hazine verdi ve insanlara hükmetmesini emretti. Hwan-ung sadık 3 bin adamıyla gökten indi ve Taebaek Dağı'nda bir sandal ağacının altında ortaya çıktı... O esnada bir mağarada dişi bir ayı ve bir kaplan yaşıyordu. Onlar Hwan-ung'a insan olmak için yalvardılar. Hwan-ung onların her birine birer demet adaçayı ve 20 baş sarımsak verdi ve dedi ki "Eğer 100 gün boyunca bu kutsal yiyecekleri yiyip güneş ışığına bakmazsanız, insan olacaksınız." Dişi ayı ve kaplan yiyecekleri alıp yediler, mağarada kaldılar. Hwan-ung'un söylediklerine katiyen uyan ayı, 37 gün sonra bir kadın oldu... Ancak kadın koca bulamadı, sandal ağacının altında kendisine bir çocuk bahşedilmesi için dua etti. Hwan-ung onun duasını duydu ve onunla evlendi. Evliliklerinden Tanjun 壇君 (*Tan'gun*) adı verilen bir oğlan doğdu... Tang Gao (efsanevi Çin imparatoru Yao)'nun saltanatının 50. yılında Tan'gun, Pyongyang'a geldi, sarayını buraya kurdu, devletine Chaoxian 朝鮮 (*Chosun; Joseon*) adını verdi. Sonra Tan'gun başkentini Taebaek Dağı'ndaki Asida 阿斯達 (*Asadal*)'ya taşıdı ve orada Zhou Hükümdarı Wu'nun tahta Jizi 箕子 (*Gija*)'yı çıkarmasına kadar (yaklaşık M.Ö. 1122) 1500 yıl hükmetti... Gija geldiğinde Tan'gun, Zangtangjing 藏唐京 (*Zhangtanggyeong*)'a gitti ve sonra Asadal'a döndü. Orada 1908 yaşında bir dağ tanrısı oldu... Gaoli 高麗 (*Goguryeo*) aslında Guzhu 孤竹 (*Gojuk*) Memleketi idi ve Zhou İmparatoru tarafından, Gija'nın atanması üzerine Joseon (*Chosun*) olarak adlandırıldı. Joseon, Han devrinde üçe ayrıldı: Xuantu 玄菟 (*Hyeondo*), Lelang 樂浪 (*Nagnang*) ve Daifang 帶方 (*Daebang*).

³ *Tong Dian*, s. 4985.

⁴ *Sanguo Yishi*, Haz. Kwon Seok Hwan - Chen Puqing, Changsha 2009, s. 5-6, 9-10.

Yan 燕 Devleti (M.Ö. 1044 - M.Ö. 222) zamanından beri, istilacılar Zhenfan 真番 (Zhenbeon)'u, Joseon'u ele geçirdiler, oraya orduları yığıp setler inşa ettiler. Qin Sülalesi, Yan Devleti'ni ortadan kaldırdınca, Yan Liaodong 遼東 (Yarımadasının) sınır toprağı oldu. Han Devleti kurulduğu zaman, imparatorlar bu uzak toprakları korumanın zor olacağını düşünerek, Liaodong'daki eski Çin Seddi'ni tamir ettirdi, Pei 淇 Irmağı'na (bugünkü Ch'ongchon) kadar uzattı, ırmak sınır oldu. Yan Hükümdarı Lu Wan 盧綰, Çin'e karşı isyan etti, Hunlara sığındı. Wei Man 魏滿 (Wiman) adlı Yan idarecisi, 1000 kişilik ordusuyla sınır hatlarını aştı, Pai Irmağı'nı geçti, doğuya (Kore'ye) kaçtı. Qin Sülalesi devrindeki sınır ötesindeki boş bölgeye yerleşti. Burada yerli kabileleri, Yan 燕 ve Qi 齊 devletlerinden gelenlerin yardımlarıyla kendisine tabi kıldı. Kendisini hükümdar ilan etti, Wangjian 王儉 (Wanggeom) Şehri'nde sarayını kurdu. Wiman komşu topraklara, Zhenbeon'a ve Lintun 臨屯 (Limdun)'a saldırdı buraları kendisine kattı. Nihayetinde topraklarını dört bir yöne doğru birkaç bin li genişletti. Weiman'dan sonra oğlu ve torunu tahta çıktı. Torunu Youqu 右渠 (Ugeo) zamanında Zhenbeon ve Zhenguo 辰國 (Singug), Çin'deki Han Devleti ile doğrudan ilişki kurmak istediler. Bununla beraber Ugeo, elçilik heyetlerini durdurdu ve geçmelerine izin vermedi. Han İmparatoru Wu, yuanfeng saltanat devresinin 2. yılında (M.Ö. 109), Ugeo'nun Han Devleti'ne tabi olmasını sağlamak üzere She He 涉何'yı gönderdi. Ugeo kabul etmedi. Bunun üzerine She He, dönüş yolunda Pei Irmağı'nı geçerken adamına kendisine eşlik eden Joseon generalini öldürmesini emretti ve hızla Han sarayına dönüp imparatora durumu arz etti. İmparator bunun üzerine She He'yı (Joseon sınırındaki) Doğu Liaodong bölgesine vali olarak atadı. Düşmanlık sebebiyle Joseon halkı aniden saldırıp onu öldürdü. Öfkelenen İmparator, amiral Yang Pu'ya Qi Bohai 齊渤海'dan 50 bin kişiyi taşıyan savaş gemileri ve botlarla denize açılmasını emretti. Bu esnada onun sol generali, Ugeo'nun devletine Liaodong'dan saldırıyordu. Güce güçle cevap vermeye karar veren Ugeo, Han ordularını karşılamak üzere birliklerini ülkesine giden yolların geçtiği geçitlere yerleştirdi. Bu arada amiral Yang Pu kıyıya çıktı ve Wanggeom'a doğru önden 700 adam gönderdi. Şehri koruyan Ugeo, bu az sayıdaki askere hücum ederek onları yendi. Geri çekilen birlikleriyle Yang Pu hayatını kurtarmak için dağlara kaçtı. Pei Irmağı'ndaki Han orduları, Joseon birliklerine saldırdıysa da başaramadılar. Bu başarısızlık bildirilince imparator, Wei Shan'ı Ugeo'ya teslim olsun diye ikna etmesi için gönderdi. Ugeo müzakereler için hazırды ve imparatora atlar hediye edeceği sözüyle prensini Han elçilerini karşılamak üzere gönderdi. 10 bin kişilik bir ordunun eşlik ettiği prens, Pei Irmağı'nı geçtiği esnada Wei Shan ve sol general, onlarda korktular ve kendisi teslim olurken adamlarının silahları bırakmasını istedi. Bir tuzak olduğunu düşünen prens müzakereyi kesti ve başkente geri döndü. Bu durumu Wei Shan'dan öğrenen imparator, öfkeyle yola çıktı, onun kellesini vurdurdu. Pei Irmağı'ndaki orduyu yenen Han generali, Wanggeom şehrine doğru ilerledi, bunu kuzeybatıdan kuşattı. Aynı anda amiral Yang Pu dağlardan çıkıp şehri güneyden kuşattı. Bununla beraber Ugeo, şehri savundu ve bir ay birlikleri şehrin eteklerinden içeri sokturmadı. Bunun üzerine Çin İmparatoru başka bir

general gönderdi. Bu amiral Yang Pu'yu tutukladı, deniz birliklerini gece yarısı saldırıdan önce kendisine kattı. Bu sırada Joseon'un ileri gelen komutan ve idarecileri teslim olmayı düşündüler. Hükümdar buna karşı çıkınca bazıları kaçıp Çin birliklerine teslim oldular. Yuanfeng saltanat devresinin 3. yılında (M.Ö. 108), yazın ortasında Ogeo'nun bir bakanı, Hükümdar Ugeo'yu öldürmesi için bir savaşçı ayarladı, ardından Çin birliklerine katıldı. Wanggeom hâlâ düşmemişti, bu arada bir diğer Joseon bakanı Han birliklerine saldırdı... Bir süre sonra Joseon işgal edildi, Joseon Devleti yıkıldı. Onun topraklarında Çinliler tarafından dört ilçe kuruldu. Zhenbeon, Limdun, Nagnang ve Hyeondo.”

Tam tercümesini vermeye çalıştığımız efsaneleri karışık bu tarih kaydı, eski Kore tarihinin en önemli metnidir. Bununla beraber bazıları Tan'gun efsanesinin eskiliğini sorgulamaktadır. Samguk Yusa, Moğol istilası altındaki Kore Yarımadası'nda, XIII. yüzyılda, keşiş Il Yeon (Çincesi Yiran 一然; 1206-1289) tarafından kaleme alınmıştır. Aktardığımız kayıt ise ilk kez bu metinde geçmektedir. Daha eski, yerli yabancı başka hiçbir kaynakta yer almamaktadır.⁵ Bu bakımdan Kore'deki ilk devlet yapılanması olarak kabul edilen Joseon ile ilgili Çin kaynaklarındaki diğer tarih kayıtlarına da bakmak gerekmektedir. Bu diğer tarih kayıtlarından çizdiğimiz tarih çerçevesi, “Tan'gun efsanesi” dışında esasen Samguk Yusa'daki bilgilerle uyumludur.

Çinliler Qin Devleti'nin (M.Ö. 221-206) kurulmasından sonra daha istikrarlı, tutarlı ve anlaşılır tarih kaydı tutmaya başladılar. Bu durum, Türk tarihine dair metinler kadar Kore tarihinin kaynakları için de geçerlidir. Bazı bilgiler öncelikle Çin'in kendi içinde ve yakın çevresindeki beylikleri, küçük idareleri Qin Devleti çatısı altında toplamasıyla ilgilidir. Buna göre Qin, kuzeydoğudaki Yan 燕 Devleti'ni yok ederek topraklarını Kore taraflarına doğru, Liaodong sınırlarına genişletti. Qin Devleti içinde karışıklıklar meydana gelince on binlerce Çinli, memleketlerinden çıkıp doğudaki bu yeni topraklara yerleşti. Qin Devleti yerine M.Ö. 206 yılında kurulan Han Devleti zamanında Çinliler, Kore taraflarından gelecek akınlara karşı daha önce çektikleri setleri onardılar ve Pei 溱 (Cheongcheng 청천강; Ağzı Sarı Deniz olan, bugünkü Kuzey Kore'de akan bir ırmak) Irmağı taraflarına kadar uzattılar. Han Devleti'ne bağlanan Yan Beyi Lu Wan, isyan ederek Hunlarla işbirliği yaptı (M.Ö. 196-195). Bölgedeki Han Devleti komutanı Yan halkından Wei Man kaçtı. Çinli olmayanlar gibi giyinen bin küsur kişiden oluşan bir birlik doğuya gidip Pei Irmağı'nı geçerek Joseon (Chaoxian) Hükümdarı Zhun'u (Jun 焄) mağlup etti. Bu kişiler, önceki Qin'in terk ettiği eski topraklara yerleştiler. Bunlar Kore'yi idare etmek üzere kurulan Zhenfan Komutanlığı ile Joseon halkına hükmettiler. Han İmparatoru Hui devrinde (M.Ö. 195-188) Çin istikrara kavuşunca, Liaodong Valisi, Wei Man'ı doğu sınırının dışını muhafaza etmekle görevlendirdi. Kore taraflarındaki Zhenfan, Lintun gibi tüm bölgeler Çin'e tâbi oldu. Böylece Kore'ye doğru Çin hakimiyeti epey genişledi. Daha sonraları Wei Man'ın torunu, Çin'den ayrılarak bölgede tek başına hüküm sürmeye başladı. M.Ö. 108 yılında (Han İmparatoru Wu'nun yuanfeng saltanat devresinin 3. yı-

⁵ Hyung Il Pai, *Construction “Korean” Origins*, Massachusetts 2000, s. 61.

ında), deniz generali komutasındaki 50 bin kişilik bir ordu Liaodong'a hücum etti. Bunun üzerine Joseon halkı Wei Man'ın torununu öldürdü ve ardından Çin'e bağlılığını bildirdi. Bundan sonra Joseon'da Zhenfan, Lintun, Lelang ve Xuantu olmak üzere Çin'e bağlı dört il kuruldu. İmparator Zhao devrinde (M.Ö. 87-74) ise Zhenfan ve Lintun, Lelang ve Xuantu'ya birleştirildi.⁶ Böylece yüzyıllardır süren Kore'deki ilk devlet yapılanması olan Joseon, halkın M.Ö. 108 yılında Çin'e bağlanmasıyla sona ermiş oldu.

Kore tarih yazıcılığında zamanla mitolojik bir kişilik olmaktan çıkıp tarihlileşen Tan'gun'un Joseon Devleti'ni kurması; M.Ö. 1000 yılı etrafında Çin'deki Shang Hanedanı çökerken Kija adlı Shang aristokratın Joseon'a hâkim olması; Yan Devleti'nden Wiman'ın (Wei Man) M.Ö. 195-194'de Joseon'u ele geçirmesi; M.Ö. 108'de Han İmparatoru Wu'nun Joseon'u yıkması ile tarih yazıcılığında Joseon Devleti üç devrede ele alınmaktadır: Tan'gun'un kurduğu Sam Joseon, Kija'nın hâkim olduğu Kija Joseon ve nihayetinde Wiman'ın ele geçirdiği Joseon.⁷

Koreli tarihçilerin ortak görüşlerine göre Koreliler, tarih öncesi devirlerden beri homojen bir topluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu tür bir görüş özellikle, eski Korelilerin Çin ve Japon toplumu ile kültürel ve fiziki bağlarının olmadığı, Korelilerin ve Japonların ortak atasının bulunmadığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Arkeolojik verilere göre ise yaygın olarak iki kültürel etkiden bahsedilmektedir: İlki kuzeyden, Güney Sibiry Neolitik devir kültürel unsurlarından ve diğeri ise güney denizinden gelen etkiler. Bu etkiler incelenirken yarımada doğru etnik hareketlilikler üzerinde durulmuştur. Kore Yarımadası M.Ö. 1. bin yılda bir dizi istila ve göçlere sahne olmuş ve böylece Kore insanının milli ve kültürel özellikleri şekillenmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Korelilerin *Tan'gun* adlı mitolojik ve tarihi bir kişiden geldiğine inanılmaktadır. Belki Türklerdeki Oğuz Kağan ile karşılaştırılabilecek olan Tan'gun, dişi bir ayı ile göğün oğlunun birleşmesinden doğmuştur. Dediğimiz gibi Tan'gun bir tek *Samguk Yusa*'da ilk Kore devleti Joseon'u kuran kişi olarak geçmektedir. Buyeo, Goguryeo, Bakeje ve Silla adlı devletlerini kuranlar da doğrudan Tan'gun'un nesli olarak gösterilmektedir. Tan'gun'un, yer yüzünde çıktığı Kore'nin en yüksek dağı olan Paektu, Buyeo, Goguryeo ve Balhae'nin efsanelerinde de çoğu kez geçmektedir.⁸

Kim Chōng-bae'ye göre, Kore'nin ilk tarihi kişiliği Tan'gun'dur. O, Joseon devletinin hükümdarı olarak M.Ö. 2333'te tahta çıkmıştır. Sadece Neolitik Devirdeki bu varlık söz konusu değildir, daha erken devirlerdeki, Taş Devirindeki Kore sakinleri, Kuzey Sibiry'nın avcı ve balıkçı kültürleriyle doğrudan bağlantılı Paleo-Asyalı kabilelerden biriydi. Bu Sibiry halkları sonra M.Ö. XIII. yüzyılda Altay ırkları veya Yemaeg göçleriyle sürüldü. Yemaeg göçü, Tan'gun Joseon'un çöküşüne sebep oldu. Böylece Neolitik Devir kapandı, Bronz Devri başladı. Böyle bir teoriyle Tan'gun, Neolitik Devre kadar geri götürülmekle,

⁶ *Shi Ji*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 2985-2989; *Han Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 3863-3867; *Tong Dian*, s. 4986.

⁷ Pai, *a.g.e.*, s. 60.

⁸ Pai, *a.g.e.*, s. 57-58.

aynı zamanda eski Kore toprakları Tunguzların ve Paleo-Asyalıların alanlarına yayılmış olmaktadır ki buralar bugünkü Moğolistan'dan Rusya'nın en güneydoğu uçlarına kadar uzanan topraklardı. Kim Chōng-bae'ye göre XIX. yüzyılda kayda geçirilen bölgedeki etnik gruplar, eski Kore'nin ayı totemli Tan'gun toplumuyla ortak "eski şaman mirasını" taşıyorlardı. Böylece Tan'gun, Neolitik Paleo-Asyalı Kore halkının tarihi bir kişiliği olarak ortaya çıkmaktadır.⁹

Kim Chōng-hak'a göre, Silla'nın kurucusu Hyōkkōse ve Goguryeo Hükümdarı Tongmyōng'ın köken efsanelerinde, yumurta mitolojileri formunda güneşe tapınma veya tazim görmektedir. Yazar, eski Kore yumurta mitolojisi sebebiyle, Korelilerin Sibiryaya Yakutları gibi Türk halklarıyla kesinlikle akraba olduğunu düşünmektedir. Yine köken efsanesinden de anlaşılabilirliği gibi Korelilerde ayı kültü vardır. Hatta bazılarına göre ayıya tapma, bir klan totemi olarak, eski Kore dininin en ayırt edici özelliğidir. Bununla beraber Koreli arkeologlar, Neolitik veya Bronz Çağdan kalma herhangi bir ayı objesine rastlamamışlardır. Kim Chōng-hak ise mitolojik bağlantının doğrulanması adına, Korelilerin Gilyak, Çukçee, Koryak, Yukaghir ve Kuzey Amerika Kızılderililerinin mensubu olduğu Paleo-Asyalılarla aynı kökten geldiklerini ve bu halklarda ayıya tapınma görüldüğünü söylemektedir. Yine Japonya'nın kuzey adalarında yaşayan ve Asya anakarasından geldikleri söylenen Ainu'larda da ayı kurbanı adeti görülmektedir.¹⁰

Kim Chōng-hak'ın tespitlerine göre ilk Korelilerin Japonya, Mançuryaya veya Çin ile ilişkisi yoktur. Yarımada kuzey ve güneyden gelen insanlar tarafından işgal edilmiştir. Kuzeyden gelenler, Güney Sibiryaya Neolitik kültürel unsurları taşıyan Paleo-Asyalılardı. Güneyden gelenler ise güney denizinden bir yerlerden göçmüşlerdi. Bu iki kültür, Kore Yarımadası'na Bronz Çağı (M.Ö. 1. bin yıl) esnasında bir dizi göç ve işgallerle gelmiş ve Korelilerin milli karakterini şekillendirmiştir. Bu görüş Koreli tarihçiler, arkeologlar, sanat tarihçileri tarafından yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Buna göre Neolitik Çağ, Kore kültürünün en erken devridir; çünkü Paleo-Sibiryalı veya Paleo-Asyalı kültürlerin Güney Sibiryaya'dan geldiği çağlara denk düşmektedir. Arkeolojik bakımdan bu kuzeyden göçün izleri, yarımada'nın ırmak ve deniz kıyılarında, mesela Seoul'un kuzeyinde Han Irmağı'nın kıyısındaki Amsa-ri'deki (M.Ö. 3000), kuzeydoğu kıyısındaki Kangnūng yakınlarındaki Osan-ni'deki (M.Ö. 5000) arkeolojik sitelerde görülmektedir. Neolitik Çağ, Kore Yarımadası'nda çömlekçiliğin ortaya çıktığı devirdir. Bu ise tarak baskı çömlek idi ve Sibiryaya Neolitik devirdekiyle hemen hemen aynıydı. Neolitik Kore çömleğinin, İdil Irmağı'ndan Baykal Gölü'ne kadar yayılmış olan Sibiryaya Neolitik devre ait tarak baskı çömlekten türediği anlaşılmaktadır. Bu örnekler, M.Ö. 3000-1000 arasına tarihlenmektedir. Fujita Ryōsaku, Kore'nin Neolitik kültürünü Yakutistan'daki Lena Irmağı kültürleri ile ilgili görmektedir ki ona göre bu, Hamgyōng-do ve Tumen Irmağı'na kadar inen bir kültürdür. Kim Wōl-lyong ise en erken Neolitik karbon tarihini M.Ö. 5000'e, Osan-ni sitesinde Paleo-Sibiryalı Neolitik

⁹ Pai, *a.g.e.*, s. 80.

¹⁰ Pai, *a.g.e.*, s. 70, 88.

kültürle bağlantılı olarak tarihlenmektedir. Yazara göre bu kültür, Sibirya'dan gelmiş, Osan-ni üzerinden Kore'nin güneydoğu kıyılarına ulaşmıştır. İlk Koreliler, beyaz ırktan melezlerdi ve Paleo-Asyalılardı, Baykal Gölü etrafından göç etmişlerdi. Bu yüzden bugünkü Sibiryalılara benziyorlardı. Yarımada göç ettikten sonra ise okyanus ve ırmaklar boyunca balıkçılık ve avcılıkla geçinmişlerdi. O'na göre de çömlekler, Korelilerin Sibiryalı Paleo-Asyalıların torunları olduklarını göstermektedir.¹¹

Kore'de bu kuzey Neolitik Pelao-Sibiryalı göçten sonra Bronz Çağı'nda M.Ö. XIII. - XII. yüzyıllarda bir başka göç dalgası meydana geldi, bu ise Sibirya'dan daha güneydekilerdi ki göçenler genelde Yemaeg halkıyla eşleştirilmektedir. Yemaeg devresinden sonra Bronz Çağı'nda yeni tür düz çömlekler ortaya çıktı, böylece yeni bir kültürün devresi başlamış oluyordu. Çömlek sitelerinin coğrafi dağılımı, yüksek ırmak teraslarındaydı ki kıyılardaki düzlüklerdeki Neolitik yerleşimlerden çıkan çömleklerden tamamen farklıydı. Kuzeybatı Kore'deki Puyö Songguk-ni ve Yöju Hünam-ni gibi iki büyük sitede, bağımsız dairesel ve kare çukur (gömülü) evler ile pirinç, arpa, akdarı, fasulye, darı eken büyük köyler vardı. Yemaeg halkının gelmesiyle bölgede işlenmiş pirinç görülmeye başlanmıştır. Yarımada'nın güney kısmında gömülü bol pirinç çıkmıştır. Puyö Songguk-ni ve Yöju Hünam-ni'deki işlenmiş pirinç kalıntılarının karbon tarihlenmeleri sırasıyla M.Ö. 1200-700'e ve M.Ö. 700-600'a denk düşmektedir. Yemaeg halkının gelişinden sonra dolmen, taş plaka, sanduka mezar, toprağa gömme, kavanoz ile gömme gibi yeni ölü gömme adetleri görülmüştür. Dolmenlerden kuzeyden gelenleri daha erkendir ve güney tipleri çoğunlukla kuzeydekilerin değişime uğramış türleridir. Hatta Kim Wöl-lyong, Kore dolmenlerinin izini Sibirya'nın taş sandukalarında sürmektedir. Güneydoğu Kore'de, Ulji Taegong-ni'deki kaya resimlerinde yer alan yüzen deniz memelileri, hayat döngüsü daireleri, avlanan ve balık tutan insan figürleri vb. eski Kore Şamanizmini yansıtır, bunlarda bereket sembolleri ve av büyüleri vardır. Kim Yang-ok bunları Amur'daki Sibirya kaya resimleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Kazılardan çıkan bronz geyik heykelleri de eski Korelilerde geyik totemi olduğunu ve bunun Sibirya'dakine benzediğini göstermektedir. Yine Silla hükümdarlarının altın taçlarındaki kuş ve boynuz sembolleri için Kim Yan-ok, bunların Güney Sibirya'daki Altaylı, Tunguz Şaman ritüel geleneklerinden olduğunu söylemektedir. Kim Wöl-lyong'a göre eski Kore bronz sanatı, doğrudan İskit hayvan üslubu ile bağlantılıdır. Bu sanat ileri bronz teknikleriyle donanmış atlı göçerler tarafından kuzeyden Kore'ye getirilmiştir.¹²

O hâlde kısaca, Korelilerin Paleo-Sibir kökten geldikleri ve büyük oranda Altay (esasen Türk ve Tunguz) kültürlerine mensup oldukları söylenebilir.

Hui 濊 veya Huimo 濊貊 Halkı (Yemaeg)

Bugünkü Çin'deki Liaoning ile Jilin'in doğu bölgelerinde, Kore Yarımadası'nın kuzey kısımlarında yayılan Hui 濊 veya Huimo 濊貊 halkı, önceki Jo-

¹¹ Pai, *a.g.e.*, s. 78-80.

¹² Pai, *a.g.e.*, s. 82-83, 93-94.

seon topraklarında yaşıyordu. Huimo Güneyde Jinhan 진한 (Chenhan 辰韓), kuzeyde Goguryeo 고구려 (Koguryo; Gaojuli 高句麗), Okjeo 옥저 (Woju 沃沮) ile komşuydu. Doğuda okyanus vardı, batıda Lelang'a dayanırdı. M.S. 30 yılında Çin tarafından unvanlar ve payeler bahşedilen Yemaeg başlarının hepsi Çin'e yıllık haraç ödemeye başladılar. Bunların büyük hükümdarları yoktu, Han devrinden beri bunlar hou 候 (bey), il başı, sanlao 三老 gibi unvanlar taşıyorlardı. Çok eskiden beri Goguryeo ile aynı türdüler; konuşmaları, hukukları, adetleri büyük oranda benzerdi. Çin'in Han devrinde buradaki denizden çıkan derisi benekli balıklar Çin'e haraç olarak sunulurdu. 245 yılında, elçiler gönderip Çin'i Wei Beyliği'ne bağlılıklarını bildirdiler, devamlı Lelang ve Daifang illerine geldiler.¹³ Samguk Sagi'ye göre, Mingzhou 溟州 (Myeongju), eski Hu 濊 (Ye) toprağıydı. Myeongju'nun yerli çiftçileri Ye hükümdarlarının mühür ve damgalarını Çin sarayına sundular. Chunzhou 春州 (Chunju), eski Niushouzhou 牛首州 (Usuju) Mo 貊 (Maek)'nun eski toprağı idi. Shuozhou 朔州 (Sakju), Maek'in idi. Pyongyang da Maek toprağıydı.¹⁴

Hui-mo 濊貊 için yeniden inşa okunuşları genelde Ye-maeg olarak kabul edilmekte ve böylece yaygın şekilde Yemaeg 예맥 denilmektedir. Kurakichi Shiratori'den başlamak üzere Yemaeg halkı, Koreliler ile Mançurya'daki Tunguzlar arasındaki bir bağ olarak görülmektedir. Shiratori, 1890'lardan başlamak üzere Korelilerin kökenini Mançurya'ya bağlamıştır. 1913'te yazdığına göre "*Hui (Ye) (Yemaeg)*", geçmişte bugünkü Kangwön-do vilayetinde yaşıyordu. Çin'in Han devrinde hem Buyeo hem de Goguryeo, Yemaeg kökenli olarak kaydedilmektedir. Buyeo ve Goguryeo Yemaeg'lerin bir türüydü. Bu tür görüşlere rağmen bugüne kadar Yemaeg'in Çin kaynaklarındaki Ye ve Maeg (Mo) ile bağlantısı net olarak açıklanmış değildir. "*Mo*" (Maeg), Çinliler için kuzeydoğularındaki yabancılara verilen genel bir addı. Bununla beraber Çin kaynaklarındaki Mo ve Ye işaretlerine göre Shiratori, Mo'nun Liao Irmağı etrafında yaşayan Tunguz türü olduğunu söylemektedir. O'na göre Han devrinde güneyden Çin ve Batı Moğol baskısıyla Mo'lar Kore'ye göçmek zorunda kaldılar ve kendilerini Ye olarak adlandırdılar. Yemaeg toprakları esasen Sungari Irmağı ile Yalu Irmağı arasındaki topraklardı. Böylece Çin'in Han devrinde Kore'de yaşayan Ye halkı, tarih öncesi Tunguz göçmenler oluyorlardı. Ikeuchi Hiroshi'ye göre Yemaeg, Buyeo ve Goguryeo bunların hepsi eski devirlerde Tunguzlarla bağlantılıydı ama Goguryeo sonraları Buyeo'dan ayrılmış ve güneye Tumen'in bir kolu olan Tong-gye Irmağı'na gitmişti. Ikeuchi, farklı olarak Yemaeg'i, Ye ve Maeg olarak ikiye ayırmamaktadır. Fujita Ryōsaku ve Mikami Tsugio gibi Güney Koreli arkeologları etkileyen araştırmacılara göre Yemaeg kültürü, Kore kültürünün kaynağıdır. Fujita'nın daha önce belirttiği gibi Kore'deki tarak bezeli çömlekler, buradaki kültürün Sibirya Neolitik kültürü ile bağlı olduğunu göstermektedir. Daha sonraki göç dalgası mensuplarının çömlekleri, "*düz çömlek*" idi. Bunlar dağların eteklerindeki alçak teraslarda bulunmuşlardı ki ilkel Tunguz kültürüne sahiptiler. Mikami Tsugio'ya göre

¹³ *San Guo Zhi*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 848; *Tong Dian*, s. 4987.

¹⁴ *Sanguo Yishi*, s. 14.

tarak bezeli çömlek, Ye halkına ait idi, Maeg'ten farklıydı; Ye'ler kıyılarda, vadilerde yaşıyordu, balıkçı ve avcıydılar. Maeg halkı ise çiftçiydi, “düz çömlek” yapıyordu. Bu arkeologa göre II. - III. yüzyılda Ye halkı, Kore Yarımadası'nın doğu kıyılarında yayılmışlardı. Buyeo ise Kuzey Mançurya, Sungari havzası ve Vladivastok'ta yaşıyordu. Yazılı kaynaklarda da benzer bir durum görülmektedir. Han Shu'da, Shi Ji'deki Xiongnu bahsinde Maeg, Ye ile birlikte geçmekte ancak Ye ise çeşitli yerlerde tek başına yazılmaktadır. Maeg (Mo), Hu-maeg, Yi-maeg; Ye ise Ye-jun, Ye-chen, Ye-wang, Ye-min gibi formlarda görülmektedir.¹⁵

Samhan 삼한 (San Han 三韓)

Kore halklarından Samhan 삼한 ile ilgili bilgilerimiz yine Çin kaynaklarına dayanmaktadır. Bu bilgiler, Çinlilerin Sonraki Han devrinde (M.S. 25-220) bu halkla temas kurması neticesinde kaydedilmeye başlanmıştır. Kaynaklara göre bunların üç türü vardı: Mahan 마한 (Ma Han 馬韓), Jinhan 진한 (Chen Han 辰韓), Byeonhan 변한 (Bian Han 弁韓; Byeonjin 변진 - Bian Chen 弁辰 olarak da yazılır).

Samguk Yusa'ya göre Weiman Joseon'a saldırdığı esnada, Hükümdar Jun (Zhun 準) saray erkanyla birlikte denizi geçti ve güneyde Han (Kore) topraklarına gitti ve orada Mahan 馬韓 adlı bir devlet kurdu. Eski zamanlarda Mahan'ın ilk çıktığı zamanlarda Silla (Xinluo) ortaya çıktı. Aynı esnada Baekje (Baiji 百濟) Devleti, Jinmashan 金馬山 (Geummasan)'da doğdu. Mahan, doğrudan doğruya Goguryeo (Gaojuli) idi. Bu topraklar dört halk tarafından meskundu: Siyi 四夷, Jiuyi 九夷, Jiuhan 九韓, Huimo 濊貊 (Ye ve Maek).¹⁶ Mahan batıdaydı, orada 54 memleket vardı, buranın kuzeyinde Lelang ili, güneyinde Japonya uzanmaktaydı. Jinhan doğudaydı, orada 12 memleket vardı, kuzeyde Yemaeg ile komşuydu. Byeonhan güneydeydi, orada 12 memleket vardı, güneyden Wa (Japonya) ile komşuydu. Toplam 78 memleket vardı. Baekje 백제 bu memleketlerden biriydi.

Büyük memleketlerin nüfusu 100 küsur bin, küçükleri ise birkaç bin aileydi, her biri dağlar ve geniş sularla ayrılırdı. Toprağın toplam yüzölçümü dört bin küsur li idi. Doğuda ve batıda denizle çevriliydi. Hepsi eskiden Jin 진 (Chen 辰) memleketi idi. Mahan en büyüğüydü, bunlar diğerleriyle birlikte Samhan 삼한 (“Üç Han”; San Han 三韓) olurlardı. Bu üç ülkenin başı Mahan halkından çıkardı.¹⁷ Mahan hükümdarı 280, 281, 286, 287, 289 yıllarında bizzat Çin'in Jin İmparatoru'na gelerek yöresel ürünlerinden hediyeler sundu.¹⁸

Jinhan, çok eski devirlerde Qin Devleti'nin (M.Ö. 221-206) katlinden kaçıp Han 韓 (Kore) Devleti'ne sığınan insanlar tarafından kurulmuştu. Bu durum Samguk Yusa'da şöyle anlatılmaktadır:¹⁹

¹⁵ Pai, *a.g.e.*, s. 104-106, 108.

¹⁶ *Sanguo Yishi*, s. 14.

¹⁷ *San Guo Zhi*, s. 849-850; *Tong Dian*, s. 4987-4988.

¹⁸ *Jin Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 2533.

¹⁹ *Sanguo Yishi*, s. 36.

“Qin’den kaçan kişiler Kore’ye vardılar, Mahan’ın sınırları boyunca yayıldılar. Çin tarzı insanlardı. 12 küçük devlet vardı, her birinde yaklaşık 10.000 hane yaşardı.”

Bunlar Mahan’ın doğu tarafındaydılar. Bunların yerleşimlerinin etrafı çitlerle çevriliydi, bunlar Qin halkının diliyle (Çince) konuşmaktaydılar, bu yüzden onlara “Qin Han” da denirdi. Jinhan beyi bu çitleri yapmak için genelde Mahan halkını kullanırdı. Bu yüzden zamanla karışmışlardı. Jinhan kendisi müstakil bir devlet değildi. Burası kaçıp göçen insanların yaşadığı bir yerdi. Küçük yerleşimlerinde kumandan, büyüklerinde ise vassal idare ederdi.²⁰ Jinhan hükümdarı 280 ve 281 yıllarında Çin’in Jin İmparatoru’na hediyelerle elçiler gönderdi.²¹

Byeonhan halkı ile ilgili bilgilerimiz nispeten azdır. *Samguk Yusa*’da şöyle bir kayıt bulunmaktadır:²²

“Silla’nın kurucusu Hejushi 赫居世 (*Hyeoggeose*)’nin tahta çıkışının 19. yılında (M.Ö. 38), Byeonhan halkı ona tabi oldu ve hâkimiyeti tüm ülkeye yayıldı. Byeonhan’ın torunları Nangnang’da yerleşiyordu. Byeonhan güneyde, Mahan batıda ve Jinhan doğudaydı. Byeonhan, Baekje idi.”

Onlar Jinhan halkıyla karışık olarak yaşarlardı. Şehirleri ve surları vardı. Byeonhan halkının giysileri, evleri Jinhan halkınıniki ile aynıydı; dilleri, adetleri benzer; inandıkları ruh, Tanrı ve kurban adetleri ise farklıydı. Joseon Hükümdarı Jun (Zhun), Wei Man tarafından mağlup edilince, Byeonhan halkından binlerce kişi deniz tarafına kaçmıştı. Bunlar Mahan’a saldırıp onları mağlup ederek kendi aralarından birini Han 韓 (Kore) hükümdarı yaptılar. Sonraları Jun (Zhun), ölünce Mahan halkı tekrar kendi hükümdarını Jin (Chen 辰) hükümdarı olarak başa çıkardı. Byeonhan halkı, Sonraki Han Devleti İmparatoru Guang Wu’nun saltanatı esnasında (M.S. 25-56) Çin’e haraç sundu. Çin onların topraklarında bazı idari birimler kurdu.²³

Han İmparatoru Ling’in saltanat devresinin sonlarında (168-189), Samhan ile Yemaeg halkları birleşip güçlenince, Çin’in bölgedeki kontrolü zayıfladı ama halk da karmaşa içine düştü. Halk kitleler hâlinde Han 韓 memleketine gitti. 237-239 yıllarında, Çin oraya ordular göndererek bölgeye tekrar hâkim oldu. Çinli Jin Devleti İmparatoru Wu’nun xianning saltanat devresinde (275-280), Mahan Hükümdarı Çin’e haraç sundu. Bundan sonra onlar hakkında haber alınmadı. Sanhan, Baekje ve Silla tarafından yutuldu.²⁴

Baekje 백제 (**Baiji** 百濟)

Baekje Devleti, III. yüzyılın başlarında bir başka Kore halkı olan Buyeo 부여 (Puyö; Fuyu 夫餘)ların hükümdarı Weichoutai’yın nesli tarafından kurulmuştu. *Samguk Yusa* Baekje ile ilgili bazı kayıtlar bulunmaktadır:

²⁰ *San Guo Zhi*, s. 852; *Tong Dian*, s. 4989.

²¹ *Jin Shu*, s. 2534.

²² *Sanguo Yishi*, s. 34.

²³ *San Guo Zhi*, s. 852-853; *Tong Dian*, s. 4989-4990.

²⁴ *Tong Dian*, s. 4990.

“Baekje'nin ilk hükümdarı Wenzuo 溫祚 (Onjo), Çinlilerin hongjia saltanat devresinin 4. yılında (M.Ö. 17) iktidara geldi. Silla'nın kurucusu Hyeoggeose ve Goguryeo'nun kurucusu Dongmyeong'dan 40 küsur yıl sonra hükümdar oldu.”²⁵

Böylece Baekje Devleti'nin M.Ö. 17 yılı civarında kurulduğu söylenebilir. Kaynaklara göre, III. yüzyıldan sonra, Goguryeo çok güçlenmiş ve yavaş yavaş Liaodong'u ele geçirmişti. Baekje Devleti ise Liaoxi, Jinping gibi iki yeri almıştı. III. yüzyıldan sonra Baekje halkı, tüm bölgeyi ele geçirerek Mahan'ın eski topraklarına hâkim oldu. Toprakları doğudan batıya 400 li, güneyden kuzeye 900 li idi. Güneyde Silla ile komşuydu, 1000 küsur li kuzeyde Goguryeo topraklarına varılırdı. Batıda büyük denize dayanırdı. Memleketin güneybatısında denizin ortasında üç ada vardı. III. yüzyıldan beri Baekje idarecileri Çin'den unvanlar alırlardı. Böylece sözde Çin'e bağlı Baekje idaresi bulunuyordu. Çinlilerin yixi saltanat devresinde (405-419), Baekje Hükümdarına vali gibi unvanlar verildi. Baekje hükümdarları Song (420-479) ve Kuzey Qi (550-577) devirlerinde elçi gönderip Çin'e haraç verdiler. Baekje Devleti'nin idare merkezi Jianjuba 建居拔 (?) idi. Hükümdarlarının unvanı “yuluoxia” idi. Hükümdarın eşine ise “yuliu” denirdi. Bu memlekette sekiz büyük sülale vardı. Sonraki Wei İmparatoru Xiao Wen (471-499) ordu gönderip bunları mağlup etti. Sonra Baekje hükümdarı Goguryeo tarafından mağlup edildi. Gitgide zayıflayan hükümdar göçüp Güney Han 韓 (Kore) toprağına yerleşti. Sui İmparatoru Wen'in kaihuang saltanat devresinin (581-600) başlarında, Baekje hükümdarı Çin'e elçi gönderip yöresel ürünlerinden haraç sundu. Bunun üzerine Çin sarayı kendisine muhtelif unvanlar verdi. Tang Devleti'nin wude (618-626) ve zhenguan (627-649) saltanat devrelerinde elçi gönderip Çin sarayına haraç sundular. 660 yılında Çin orduları burayı ele geçirdi. Eskiden bunların beş boyu, 37 ili, 200 şehri, 760 bin hanesi vardı. Baekje'nin eski topraklarını Silla aldı. Bundan sonra Baekje halkı gitgide güçsüzleşti ve Gök-Türkler ve Tunguz Mohe 靺鞨'lar arasında dağıldı.²⁶

Silla 신라 (Xinluo 新羅)

Silla (Xinluo 新羅; bazı Çin kaynaklarında Xinlu 新廬 adıyla da geçmektedir), önceki Jinhan'dan gelmeydi. Jinhan'ın başlarda 6 memleketi vardı, gitgide bölünüp 12'ye çıktı, Silla onlardan biriydi. Bu memleket Baekje'nin 500 küsur li güneydoğusundaydı, toprakları doğuda okyanus kıyılarına varırdı. Wei (Tabgaç) orduları Goguryeo'yu mağlup edince, onlar Okjeo'ya kaçtılar. Bundan sonra tekrar eski topraklarına döndüler, kalanlar bilahare Silla adıyla anıldılar. Eskiden bunlar karışık olarak Çinliler, Goguryeo'lular, Baekje'liler ile birlikte Okjeo, Samhan, Yemaeg topraklarında yaşarlardı. Hükümdarlarının aslı Baekje'den gelmeydi. Denizden kaçarak Silla'ya girdiler, sonra bu memleketin başına geçtiler. Önceki Qin Devleti hükümdarı Fu Jian'in (354-357) devrinde elçi gönderip haraç sundular. Sui İmparatoru Wen devrinde (581-604) elçi gönderip vergi sundular. Kendilerine unvanlar ve payeler

²⁵ Sanguo Yishi, s. 34.

²⁶ Tong Dian, s. 4991-4992.

bahşedildi. Bunların ataları Baekje'ye bağlıydı. Sonra Baekje'nin Goguryeo'ya saldırdığı sırada halk hep birlikte döndü. Bundan sonra güçlendiler ve topraklarını genişlettiler. Adetleri, gelenek ve görenekleri, idare tarzları, giyimleri Goguryeo ve Baekje ile aynıydı.²⁷

Buyeo 부여 (Puyö; Fuyu 夫餘)

Çin kaynaklarında I. yüzyıldan itibaren haber aldığımız, Çin'in hemen kuzeydoğusundaki Buyeo, tasvirlerle göre Çin Seddi'nin kuzeyindeydi, güneyinde Goguryeo, doğusunda proto-Tunguz Yilou, batısında Xianbei'ler vardı. Kuzeyinde Ruo 弱 Irmağı akardı. Buranın yüzölçümü 2 bin li idi. Hane 80 bindi. 285 yılında bunlar, Xianbei Murong Hui tarafından mağlup edildiler. Buyeo hükümdarı kendini öldürdü. Oğlu ve kardeşleri Okjeo'ya sığındılar. Bir kısmı da Çin'e gidip görev aldılar. Murong Hui bunların halkını yağmalayıp malları Çin'e satmaya devam etti. Çin imparatoru unvan ve ödemelerle bunları kurtardı.²⁸ Yilou halkı Buxian 不咸 Dağı'nın kuzeyindedir. Buyeo'nun 1000 küsür li kuzeydoğusundaydı. Okyanusun kıyısındaki bu yer, güneyde Kuzey Okjeo ile komşuydu, kuzeyde nereye kadar uzanıyor bilinmemekteydi. Yüzölçümü binlerce li idi. Arazisi dağlıktı, atlı arabayla bir yerden bir yere gidilmezdi.²⁹

Goguryeo 고구려 (Koguryo; Gaojuli 高句麗)

Goguryeo halkına dair ilk Çin kayıtları, onların Sonraki Han devrinde (M.S. 25-220) Çin'e elçi göndermelerinin ardından tutulmaya başlandı. Bununla beraber milattan önceki devirlerde Goguryeo hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Goguryeo'nun kuruluşu ile ilgili Samguk Yusa'daki bazı mitolojik öğelerin de yer aldığı kayıttır:³⁰

“Goguryeo (Gaojuli 高句麗), Jolbon Buyeo (Zuiben Fuyu 卒本扶餘)’dur. Burası Liaodong Yarımadası’ndadır. Samguk Sagi’ye göre Goguryeo’nun ilk kutsal atası Hükümdar Dongmyeong (Dongming 東明)’un aile adı Go (Gao 高) ve ön adı Jumong (Zhumeng 朱蒙) idi. Goguryeo’yu kurmadan önce Kuzey Buyeo Hükümdarı Haebulu (Jiefulou 解夫婁), Doğu Buyeo’ya gitti, Geum-wa (Jinwa 金蛙)’yı kendisine varis kıldı. Bir gün Geum-wa, Taebaek Dağı’nda avlanırken Ubal (Youbo 優渤) olarak bilinen pınarda güzel bir kadın gördü. Kim olduğunu sorunca kadın, “Habaeg (Hebo 河伯)’in kızım, adım Lyuhwa (Liuhoa; “Söğüt Çiçeği”). Kardeşlerimle kırdı gezmeye çıktığımda bir adam göründü ve “Gök prensiyim, adım Haemosug (Jiemusu 解慕淑)” dedi. Beni Ungsin (Xiongshen 熊神; “Ayı Ruhü”) yakınlarındaki Yalu Irmağı’nın kıyısındaki bir kulübeye götürdü. Benimle eğlendi ve beni bıraktı, bir daha da dönmedi. Anam babam ne olduğunu öğrendiklerinde sinirlendiler ve beni bu ıssız yere sürdüler.” Geum-wa’nın kafası, kadının hikayesiyle karıştı, onu karanlık bir odaya kapattı. Deliklerden süzülen yakıcı güneş ışınlarına maruz kalan kız, büyük bir yumurta doğurdu. Geum-wa şaşırды. Yumurtayı köpeklerine ve domuzlarına verdi ama

²⁷ Tong Dian, s. 4993; Jiu Tang Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 5334-5335.

²⁸ San Guo Zhi, s. 841-842; Jin Shu, s. 2532; Tong Dian, s. 4997-4998.

²⁹ Tong Dian, s. 5021.

³⁰ Sanguo Yishi, s. 30-31.

onlar yemediler. Yola attı ancak atlar ve sığırlar onu çiğnemedi. Onu tarlaya bıraktı, kuşlar ve vahşi hayvanlar onu tüyleri ve kılılarıyla örttüler. Geum-wa yumurtayı kırmak istedi ama başaramadı. Sonunda onu annesine geri verdi. Annesi onu yumuşak bir kumaşa sarıp sıcak bir yere koydu. Çok geçmeden kabuk kırıldı, sevimli bir oğlan çıktı. Bir prens gibi soylu ve zarifti. Çocuk yedi yaşına geldiğinde olgun bir adam gibi güçlüydü artık. Kendisi için yay ve ok yaptı, çok iyi nişancıydı, Jumong olarak adlandırıldı, iyi okçuydu. Geum-wa'nın yedi oğlu vardı, hiçbiri sanat ve askerlikte Jumong'a eşit değildi. En büyük oğlan, hükümdara "Jumong, ölümlü bir adamın oğlu değil, öldürülmesi taht için daha iyi olacaktır" dedi. Hükümdar onu dinlemedi ve Jumong'u atları beslemesi için görevlendirdi. Jumong artık at vücudunu iyi biliyor, yavaş bir atı uçarak giden bir ata dönüştürüyordu. Hükümdar bir gün ava giderken hantal bir ata bindi, Jumong'a da bir at verdi. Ona verdiği at daha hızlı ve güçlüydü. Atın üzerindeki Jumong rüzgar, okları yıldırım gibiydi. Bu yüzden diğer kıskanç prensler daha da nefret ettiler, onu öldürmek istiyorlardı. Jumong'un anası bunu öğrendi ve oğluna, "oğlum, hayatın tehlike altında. Lütfen başka bir yere git. Senin çok göksel hediyelerin var ve bunlar senin başarını sağlayacak." Jumong bunun üzerine iki adamıyla kaçtı. Mücadelelerden sonra 12 yaşındayken Goguryeo Devleti'ni kurdu. Han İmparatoru Yuan'in jianzhao saltanat devresinin 2. yılında (M.Ö. 37). Parlak devirlerinde Goguryeo'nun nüfusu, 210.580 hane idi."

Samguk Yusa'daki bilgiler ana hatlarıyla ilk Çin kayıtlarında, hanedan tarihlerinde de vardır. Buna göre Goguryeo, Liaodong'un 1000 li doğusundaydı. Güneyde Joseon ve Yemaeg, doğuda Okjeo, kuzeyde Buyeo ile komşuydu. Okjeo, Goguryeo'ya bağlıydı. Buranın yüzölçümü 2 bin li idi. Arazi dağlıktı, derin vadiler vardı. Kaynak göl bulunmazdı. Goguryeo, büyük ırmağa dayanarak kurulmuş bir memleketti. Beş boyları vardı. Samguk Yusa'daki Jumong efsanesi tarih kayıtlarında da kısaca yer almaktadır: Jumong Buyeo'nun önceki atası tarafından kurulmuştu. Jumong'un anası Hebo, Buyeo hükümdarının karısıydı, güneş ışığıyla hamile kalıp doğurmuştu. Doğan çocuğa Jumong adı verildi. Bu okçulukta ustaydı. Memleket halkı onu öldürmek isteyince Jumong, Buyeo'yu terk etti. Güneydoğuya kaçtı, Heshenggu şehrine varıp oraya yerleşti. Ona Juli dendi, soyadı Gao oldu. Han İmparatoru Wu, Joseon Devleti'ni yıkınca Goguryeo, Çin'e bağlı bir yer hâline geldi. İmparator onlara koni başlık, saltanat elbisesi, davul bahşetti. Bunlar Çin'in bölgedeki Xuantu valiliğine bağlıydılar. Sonra gitgide güçlenip Çin'e bağlılıklarını azalttılar. Çin'in doğu sınırında küçük bir şehir inşa ettiler. Goulou 溝婁 adındaki bu yer, Goguryeo'nun meşhur şehirlerindendi. Çin'de darbeyle başa geçen Wang Mang devrinde (M.S. 8-23), Goguryeo ordusu Hunların üzerine sürüldü. Bunlar savaşmak istemediler, sınırlara kaçıp yağmalar yaptılar. Wang Mang bunun üzerine Gaojuli Wang 高句麗王 ("Yüksek Juli Hükümdarı") adını, Xiajuli Hou 下句麗侯 ("Alçak Juli Beyi") olarak değiştirdi. Bundan sonra Goguryeo ordusu sürekli Çin'e hücum etti. Goguryeo hükümdarı M.S. 32 yılında elçi gönderip haraç sununca, yine "hükümdar" olarak adlandırıldı.³¹

³¹ San Guo Zhi, s. 844; Wei Shu, Zhonghua Shuju, 1997, s. 2213-2214; Tong Dian, s. 5010-5011.

İmparator He devrinde (M.S. 88-106) Goguryeo ordusu devamlı Liaodong bölgesine seferler yaptı. Çinlilerle zaman zaman bunlara karşı mücadele ettiler. 343 yılında Xianbei Murong Hui, Goguryeo'ya saldırarak onları büyük bir mağlubiyete uğrattı. Kaçan Goguryeo'luları kovalayan Murong Hui, kadın erkek 50 küsur bin insanı esir edip döndü. Goguryeo Hükümdarı daha sonra Baekje'liler tarafından öldürüldü. Sonraları Goguryeo, Çinlilerin yongjia saltanat devresinde (424-453), Song Devleti'ne 800 baş at hediye etti. Goguryeo, V. ve VI. yüzyılda Çin'de kurulan devletlerle ilişki kurdu. IV. yüzyıldan sonra Goguryeo hükümdarının merkezi Pyongyang'da idi. Buraya da Çin'in başkentinin adı olan Chang'an adı verilmişti. Şehir dağların arasında kıvrılmaktaydı. Güneyinde Cheongcheng (Pei 溇) Irmağı akmaktaydı. Liaodong'un 1000 küsur li güneyindeydi. Şehrin içinde silah ve aletlerin tutulduğu mahzenler vardı. Yağma ve saldırı olduğunda bunlardan istifade edilirdi. Hükümdarın bir başka evi bu mahzenlerin yanındaydı. Bu şehir dışında Guonei ("*İç Memleket*") şehri ve Han ("*Çin*") şehri vardı. Memlekette Liaodong, Xuantu gibi onlarca şehir bulunuyordu. Sui İmparatoru Wen devrinde (581-604) Mohe 靺鞨 boyları 10 bin küsur atıyla Liaoxi'ye saldırdı. Sui orduları ilerleyip onlara vurdular, Liao Irmağı'nı geçtiler. Askerler salgın hastalığa kapıldılar ve üstelik erzak sıkıntı çekmeye başladılar. Goguryeo hükümdarı çok korkarak Çinlilere elçi gönderdi. Çin ordusu ise zafer kazanıp döndü. 611 yılında Sui İmparatoru Yang, bizatihi Goguryeo'ya karşı sefere çıktı. Ordu Liao Irmağı'nı geçti, ardından geri döndü. 613 yılında imparator yine bizatihi sefere çıktı, zafer kazanıp döndü. Goguryeo 621 yılında elçi gönderip Çin'e haraç sundu.³² Goguryeo'lular bir ara Çin'e elçi gönderip Dao (Tao) dinini öğrenmek istediklerini bildirdiler, Çin'den bazı Dao rahipleri bu memlekete gitti.³³

Goguryeo'da beş boy vardı. Bunlar soylu insanlardan müteşekkildi. İlki merkezdeki Guilou, ikincisi kuzeydeki Juenu, üçüncüsü doğudaki Shunnu, dördüncüsü güneydeki Guannu, beşincisi batıdaki Xiaonu idi.³⁴

Bu memleketteki Jieshi 碣史 Dağı, Han devrindeki Lelang ili, Suicheng ilçesindeydi, Çin Seddi bu dağa kadar uzanırdı. Çin Seddi doğuda Liao Irmağı'na kadar dayanmakta, Goguryeo topraklarına girmekteydi. Pyongyang'ın kuzeydoğusunda Luyang 魯陽 Dağı vardı, Lu 魯 Şehri ise bu dağın tepesindeydi. Buranın 20 li güneybatısında Wei 葦 Dağı bulunmaktaydı ki güneyinde Cheongcheng (Pei 溇) Irmağı akardı. Büyük Liao 遼 Irmağı, Mohe memleketinin güneybatısındaki dağdan çıkar, güneye akar ve Anshi 安市'ya varırdı. Küçük Liao Irmağı ise Liao Dağı'ndan çıkar, güneybatıya akıp Büyük Liang 梁 Irmağı'na (bugünkü Taizi 太子 Irmağı) katılırdı. Büyük Liang Irmağı memleketin batısında, sınırlarının dışına akar, güneybatıya ilerleyip Küçük Liao Irmağı'na katılırdı. Yalü de denen Mazi Irmağı, kuzeydoğuda Mohe memleketindeki Ak (Bai) Dağdan çıkardı. Suyun rengi ördek kafası rengini andırırdı ki bu yüzden Yalü ("*Ördek Yeşili*") denilirdi. 500 li Liaodong'a akar, Çin'in içinde, güneye

³² *Tong Dian*, s. 5012-5014.

³³ *Tong Dian*, s. 5016.

³⁴ *San Guo Zhi*, s. 843; *Tong Dian*, s. 5015.

doğru ilerler, yine batıya kıvrılıp Yannan Irmağı ile birleşirdi. İki ırmak güney-batıya akıp Anping Şehri'ne ulaşır denize dökülürdü. Goguryeo'da bu ırmak en büyüğüydü. Dalgalı ve berrak olan bu suyun üzerinde büyük gemiler seyrederdi. Memleket arazisi bu su tarafından ikiye bölünürdü, suyun genişliği 300 adımdı. Pyongyang'ın 450 li kuzeybatısında ve Liao Irmağı'nın ise 480 li güneydoğusundaydı.³⁵

Doğu Okjeo 옥저 (Woju 沃沮)

Çin, Kore'deki Joseon Devleti'ni ortadan kaldırdıktan sonra burada Xuantu ili kurdu. Koreliler buraya hücum edince il idaresi, Goguryeo'nun kuzeybatısına kaydırıldı. Sonraki Han İmparatoru Guang Wu devrinde (M.S. 25-57), bunların beyleri Çin memuru oldular, birçok ilçe bunlara bağlandı. Bu memleket Goguryeo'daki Hemada Dağı'nın (Pyongyang'ın batısında) doğusundaydı. Burası doğuda okyanusa dayanır, kuzeyinde Yilou, Buyeo, güneyinde ise Yemaeg halkı yaşardı. Arazi doğudan batıya, kuzeyden güneye doğru dar bir kuşağı. Yüzölçümü 1000 li idi. Burada 5000 hane yaşıyordu. Toprak verimli ve bereketliydi. Memleket dağdan denize doğru uzanırdı. Küçük olan ve büyük memleketler arasında sıkışan Doğu Okjeo, Goguryeo'ya bağlıydı. Goguryeo'nun görevli kıldığı buranın en büyük kişisi, memleketi idare ederdi.³⁶

245 yılında Çin'in Yuzhou valisi Goguryeo'ya saldırdı. Goguryeo hükümdarı Okjeo'ya kaçtı. Okjeo'ya saldırı olunca bu kez Kuzey Okjeo'ya kaçtı, Güney Okjeo ile arasında 800 küsur li vardı. Burada kuzeyin âdetleri güneyinkilerle aynıydı. Proto-Tunguz Yilou ile komşuydu. Kuzey Okjeo, arabaları ve gemileri yağmalamayı seven Yilou halkından korkardı. Yaz aylarında halk daima dağların derinliklerinde, mağaralarda kendisini korurdu. Kışları ise her yer buz tuttuğundan gemiler işlemezdi ve böylece halk köy tipi yerleşimlere inerdi. Bu memleketin halkı daima gemilerle açılarak balık tutardı, fırtınaya yakalanınca onlarca gün doğuya gidip bir adaya varırdı. Bu ada halkının dili kendilerinininkiyle aynı değildi. Bunların âdetine göre erkek ve kızlar VII. ayda denize sokulurlardı. Yine bir rivayete göre denizin ortasında halkının tamamı kız olan, erkek bulunmayan bir memleket vardı. Söylenene göre bu memlekette kutsal bir kuyu vardı, buna kafasını uzatan her kadın çocuk doğururdu.³⁷

Eski Kore Kültürü

Eski çağlardaki Kore kültürünü inceleyebilmek için, günlük hayattaki davranışları, dünya görüşünü, inançları, meskenleri, alet edevatları, silahları, beslenen hayvanları, yiyecek-içecekleri, evlenme âdetlerini, ölü gömme âdetlerini vb. ele almalıyız. Bu tür bilgileri ise ancak Çin kaynaklarından edinebiliyoruz. Bununla beraber Çin kayıtlarını çok dikkatli okumak gerekmektedir. Çin tarih yazıcılığında bazen, belli bir topluluğun kültürüne dair kayıtlarda, ilk kayıtlardaki üsluba bağlı kalınmaktadır. Yine Çin kaynakları, Çin sınırları

³⁵ *Tong Dian*, s. 5015.

³⁶ *San Guo Zhi*, s. 846; *Tong Dian*, s. 5020.

³⁷ *Tong Dian*, s. 5021.

dışındaki toplulukların kültürlerini genelleştirmeye çalışır, çok geniş alanlardaki insanları aynı gibi gösterir, üstelik bunu yüz yıllara yayarak devam ettirir. Bununla beraber elimizde başka kaynak yoktur. Bu yüzden eski devirlerdeki Kore kültürünü incelemek, ardından Türk kültürüyle karşılaştırmak üzere Çin kaynaklarındaki bilgileri tasnif etmek zorundayız:³⁸

- **Günlük Hayat:** Yemaeg halkının dili, hukuku, adetleri büyük oranda Goguryeo ile benzerdi. Bunlar tabiat olarak içten ve samimiydiler. Aza kanaat getirirlerdi, utangaçtılar. Erkek ve kadınları boyundan bükülen elbiseler giyerlerdi. Erkek çocuklar gümüş çiçekler takarlardı ki bunlar çok büyük süslemeler hâline gelirdi. Bunlar dağları ve ovaları kadirlerdi, dağ ve ovalarının her birinde boyları ve kabileleri yaşardı, kimse kimseye karışmazdı. Çok tabuları vardı. Şehirlerde ve boy halinde yaşayan (bozkırlı) kesimlerde ihlal ve tecavüz yapanlar derhal cezalandırılırdı. Kişiye malıyla canıyla ceza kesilirdi. Bu yüzden toplumda ihlal ve tecavüz çok azdı.

Samhan halkının günlük hayatına gelince: Mahan halkı tek bir hükümdar tarafından idare edilmezdi. Buranın insanı çok cesurdu. İnsanlar eğilip, diz çöküp selamlamayı bilmezlerdi. Büyük-küçük, kadın-erkek farkı yoktu (bu yüzden Çin kaynakları "*toplumda düzen çok azdı*" demektedir). Altına, mücevhere, işlemeli kumaşa, yün halıya kıymet vermezlerdi. Sadece inci kolmeyi önemserler, elbise süslemesinde inci kullanırlar, boyna inci asarlardı. Yüksek mevkidekilerin hepsi saçlarını tepede topuz yaparlardı. Küçük yaşlarda ev inşa etmede ustalaşırlar, iplerle kurdukları iskelette büyük ağaçları birbirine bağlarlardı. Savaş durumu olsa da çalışmayı bırakmazlardı. 5. ayda toprağı sürüp ekme işini tamamladıklarında toplanıp gece gündüz içki içer, şarkı söyler, dans ederlerdi. Onlarca insan toprakları adımlar, küçük-büyük, genç-yaşlı herkes bayram yapardı. 10. ayda hasat tamamlandığında tekrar aynı şekilde bayrama girişirlerdi. Ruha ve Tanrı'ya inanırlardı. Sudu (bir tür kutsal obje) dikerlerdi. Büyük ağaç yapılar inşa ederler, buna zil ve davul asarlardı. Bunlar ruh ve Tanrı ile ilgiliydi. Vücutlarına dövmeler yaparlardı. Jinhan memleketinde ise küçük yerleşimlerinde kumandan, büyüklerinde ise vassal idare ederdi. Şehirlerinin etrafı çitlerle çevriliydi, bunlar Çince konuşmaktaydılar, bu yüzden onlara Qin Han da denirdi. Jinhan ile Mahan halkı zamanla karışmıştı. Jinhan kendisi müstakil bir devlet değildi. Kaçıp göçen insanların yaşadığı bir yerd. Onlar da içki içmeyi bayram haline getirirlerdi. Bunların adetine kadın erkek farklıydı. Büyük kuş tüyü göndererek meydana okurlardı; bunun manası "*ölmek isteyenler uçar*" idi. Pazarlarda Çin'deki sikkelere benzer demirlerle alışveriş yaparlardı. Bunlar şarkı söylemeyi, dans etmeyi, içki içmeyi, davula vurmaya ve qinse (bir tür telli çalgı) çalmaya çok severlerdi. Bunların qinse'si hu'ya (bir tür telli kopuz) benzerdi. Çocuk doğduğunda başına taş koyarlardı ki başı düz olsun. Bu yüzden Jinhan halkının

³⁸ Eski Kore kültürü hakkında bilgiler şu kaynaklardan derlenmiştir: *San Guo Zhi*, s. 841-847, 849; *Wei Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 2213-2218; *Sui Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 1813-1820; *Jiu Tang Shu*, s. 5319-5339; *Xin Tang Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 6185-6206; *Tong Dian*, s. 4986-4993, 4997-4998; 5010-5021; *Tong Zhi*, Shangwu, Shanghai 1935, s. 3107a, 3107c-3109a.

başı düzdü. Erkek ve kadınları Japonlara benzerdi, bunlarda da dövme vardı. İnsanlar savaşta piyadeydi, savaş kolları Mahan'ınki ile aynıydı.

Buyeo insanı cesur, korkusuz ama uysal, ağırbaşlıydı. Yağma ile tecavüz yapmazlardı. Devlet idaresinde at, sığır, domuz, köpek gibi hayvanların adlarıyla anılan makamlar vardı. Bunların her biri mevkiine göre gelirlere sahipti. Kadın erkek ilişkileri acayıptı, evli kadınlar kıskançtılar, kocalarını öldürürlerdi. Ağabey öldüğünde küçük kardeş onun karısını alırdı. Cezalar derhal yerine getirilirdi; adam öldüren öldürülür, ama aile fertleri köle yapılmazdı. Hırsız, çaldığı malı tazmin etmek zorundaydı (on iki katı).

Doğu Okjeo insanı güçlü ve cesurdu, savaşta mızraklarını dikip piyade hareket ederlerdi. Tek bir hükümdar tarafından idare olunmazlardı. Dil, yeme-içme, mesken, elbise Goguryeo'lularınki ile aynıydı. Küçük olan ve büyük memleketler arasında sıkışan burası Goguryeo'ya bağlıydı. Goguryeo buranın en büyük kişisini görevli kılmıştı. Bu kişi memleketi idare ederdi. Güzel kızlar cariyeye olarak tabi olunanlara gönderilirdi.

Baekje halkı dağlarda ve vadilerde yaşarlardı. Erkek ve kadın giysileri, Goguryeo'nunkiler ile aynıydı. Selamlama adeti, iki eli toprağa koyup selamlama şeklindeydi. Evli kadınların elbisesi kaftana benzerdi ama kolları biraz büyüktü. Bekarlar saçlarını örer ve tepede tabak gibi dikerlerdi. Arkadan bir kuyruk salıp süs yaparlardı. Kocaya gidenler ayırıp iki kuyruk yaparlardı. Mezar yerlerini önemser, hatırlarlardı. Burada Buda manastırları, pagodaları çoktu ancak Daocular yoktu. Vergiler kumaş, ipek, kenevir, pirinç gibi mallardan alınırdı. Türlü türlü şaraplar, yemekler, müzik aletleri Çin'dekiler gibiydi. Silla halkının adetleri, gelenek ve görenekleri, idare tarzları, giyimleri ise Baekje ile aynıydı.

Goguryeo insanı dağlarda ve vadilerde yaşardı. Halk hep tedbirli ve savaşta hazırды. Güçlü kuvvetli olan insanı yağmayı severdi. Yeme-içmeyi bayram hâline getirirlerdi. Ev yapma, tamir etme işlerinde ustaydılar. Bunlar, Buyeo'nun bir başka türüydüler; dilleri, kuralları esasen aynıydı. Bir dizi kırıp bir ayağı uzatarak selam verirler, adım adım ayrılırlardı. Değişik âdetleri vardı. İnsanları temizdi. Şehir yerleşimlerdeki erkek-kadınlar her gece eğlenirlerdi. Soyluların toplantı elbiseleri işlemeli parlaktı. Altınla, gümüşle tezyin yaparlardı. Üst düzey memurlar arkasız koni başlık, düşük rütbeli olanlar ise "rüzgâr kesici" bir başlık takarlardı. Hapishane yoktu. Suç olduğunda görevliler mahkeme kururlar, ilgiliyi suçlu bulurlarsa ölüme mahkûm ederlerdi, bununla beraber mahkûmun karısı ile çocukları köle yapılmazdı.

- **Üretim:** Doğu Okjeo halkı kumaş imal ederdi. Yemaeg'ler kenevir türlerini bilirler, ipek böceği beslerler, ipek kumaş dokurlardı. Mahan halkı ipek-böceği yetiştiriciliğini bilmekte, ipek kumaş üretmekteydi. Jinhan'da sık, su geçirmez ipek yaparlardı. Baekje'de sarı vernik ağacı yetiştirirdi, küçük Çin çitlembiğine benzerdi ama büyüktü. VI. ayda ağaçtan öz alınırdı, eşyalar verniklendiğinde sarı altın gibi olurdu, bunun parlaklığı göz kamaştırırdı.

- **Mesken:** Buyeo halkının sarayları, hazineleri, hapishaneleri vardı. Etrafı çitlerle çevrili yerleşimleri ve şehirleri daire şeklindeydi. Böylece onların daha

yerleşik bir hayat sürdürdükleri söylenebilir. Mahan'da insanlar yerleşimlerde karışık bir şekilde yaşarlardı, oturdukları yerlerin etrafında şehir surları yoktu. Sazlardan ve topraktan ev yaparlar ki toprak tümseği andırırdı. Evlerin kapısı göğe açılırdı. Tong Zhi'nın bir yerinde "sudu" adlı yerlerinden, bunun önüne Tanrılar için dikilmiş çıngraklı direklerden bahsedilmektedir.³⁹

- **Kurban:** Goguryeo'luların tapınakları, ruhları ve tanrıları vardı. Toprak ve tahıl tanrısını çok severlerdi. 10. ayda büyük kurultay yaparlar, Tanrı'ya (göğe) kurban sunarlardı. Bu memleketin doğusunda büyük bir mağara vardı, 10. ayda buraya giderek kurban keserlerdi. Buyeo'lar savaş işlerinde Tanrı'ya (göğe) kurban keserler. Yine Buyeo'lar 2. ayda Tanrı'ya (göğe) kurban keserdi. Yemaeg'ler ruh (ruhi varlık) için kaplan kurban ederlerdi. Mahan memleketindeki yerleşimlerin hepsi Tanrı'ya bir insan kurban ederlerdi, bu Tanrı'ya "gögün efendisi" derlerdi. Baekje hükümdarı II., V., VIII. ve XI. ayda Tanrı'ya (göğe) ve yine her yıl atasının dört tapınağına kurban keserdi.

- **Evlilik:** Goguryeo hakkında evlenen kadın için başlık parası yoktu. Gelecek itibarıyla çok utangaçtılar. Yemaeg'lerde aynı aileden olanlar evlenmezlerdi. Jinhan'da gelin alma, merasimlerle olurdu. Baekje'lilerin evlenme adetleri ise Çinlilerininki gibiydi.

- **Cenaze:** Goguryeo hakkında baba, anne ve kocaların arkasından tutulan yasin şekli ve giyilen elbise Çin'dekiler gibiydi. Ağabey ve kardeşlerinki üç ay ile sınırlanırdı. Buyeo'lar ölülerini gömerlerdi, iç tabut vardı ama dış tabut yoktu. Yas tutulurken erkek kadın herkes bembeyaz giyinir, evli kadınlar yüzlerini örterlerdi. Genel olarak bu adetleri Çin'dekiler gibiydi. Doğu Okjeo'da ölenler için büyük bir ağaç tabut yaparlardı, 10 küsur zhang (yaklaşık 3.3 metre) uzunluğundaydı. Bunun bir başına kapak yapılırdı ve böylece tabut ev gibi olurdu. Yeni ölen birisi önce toprağa bırakılır, derisi ve eti tükenince kemiği topraktan alınarak bu tabuta konulurdu. Aile mensuplarının hepsi bir tabutta yer alırdı. Tabutu kiremitle örterler, içine pirinç koyarlardı. Yemaeg'lerde hastalıktan ölenlerin evi boşaltılıp kullanılmaz, yeniden ev yapılırdı. Mahan mezarlarında iç tabut vardı ama dış tabut yoktu. Baekje'de ölen baba, ana ve kocanın ardından üç yıl yas tutulurdu, cesedi diğer akrabalar gömerlerdi.

- **Silah:** Goguryeo askerleri zırh, yay, tüfek, yay, ok, teber, kalkan, mızrak, kısa mızrak kullanırlar. Burada güzel yaylar yapılır, buna Mo 貂'luların yayı denilir. Buyeo askerleri yay, ok, kılıç, mızrak kullanırlardı. Herkes zırh kuşanırdı. Yemaeg'lerin üç zhang (yaklaşık 10 metre) uzunluğunda mızrakları vardı, birkaç kişi bu mızrağı tutar ve savaşta adımlarıydı. Sandal ağacı yayları burada yapılırdı. Mahan'lılar yay, kalkan, mızrak, kürek kullanmada mahirdirler. Baekje askerleri yay, ok, mızrak, kılıç kullanırlar. Ata binmeye, ok atmaya çok önem verirlerdi.

- **Eğlence:** Goguryeo'da xianqin, zheng gibi telli; bili, hengchui, xiao gibi nefesli; davul gibi vurmali müzik aletleri vardı. Jinhan hakkında davul, qinse (bir tür telli çalgı) çok yaygındı.

³⁹ Tong Zhi, s. 3107a.

- **Hayvanlar:** Goguryeo topraklarında dağa kolayca tırmanan küçük atlar bulunurdu. Hayvan olarak sığır, domuz vardı, domuz esasen beyaz renkliydi. Buyeo halkı çok iyi atlar yetiştirirdi, burada bolca sansar yaşardı. Doğu Okjeo'da sansar çoktu; balık, deniz ürünleri çıkardı. Yemaeg topraklarında leopar çoktu. Üç chi (yaklaşık 1 metre) yüksekliğinde atlar vardı. Buradaki denizden derisi benekli balıklar çıkardı ki çok eski devirlerde bunlar Çin'e haraç olarak sunulurdu. Mahan'lılar ince kuyruklu tavuk yetişmekteydi, bunun kuyruğu 5 küsur chi (1,5 metreden fazla) uzunluğundaydı. Ata, öküze binmeyi bilmezlerdi, at-öküzlerin tamamı yabani yaşardı, tabiatında kendi kendine yok olurlardı. Jinhan'da ise sığıra, ata binilirdi. Baekje'de deve, katır, eşek, koyun, kaz, ördek gibi hayvanlar bulunmazdı.

- **Tarım:** Goguryeo toplumunda çiftçilik nadirdi. Kendi kendine yeten bir yer değildi. Buyeo toprakları beş tahılı yetiştirmeye uygundu ama beş tür meyve çıkmazdı. Doğu Okjeo topraklarında beş tür tahılın yetişebildiği topraklarda çok çeşitli ürünler ekilirdi. Mahan halkı tarımı bilmekteydi. Burada armut büyüklüğünde kestane yetişiyordu. Jinhan'da toprak çok bereketliydi, güzeldi, beş tahıl yetiştirmeye uygundu. İpek böceği ile dut yetiştirmeyi bilirlerdi. Baekje'de beş tür tahıl, çeşitli sebze-meyveler yetişirdi. Silla'da toprak çok bereketliydi. Burada beş tür tahıl, çokça dut, kenevir, türlü sebze-meyveler ekilirdi.

- **Maden:** Buyeo memleketinde kızıl yeşimtaşı, hünnap gibi büyük güzel inciler çıkardı. Doğu Okjeo'dan tuz elde edilirdi. Yemaeg'lerde inciyle, yeşimtaşıyla mücevher yapılmazdı. Jinhan memleketinden demir çıkardı; Mahan, Yemaeg, Japon halkları bunu alırlardı.

- **Falcılık:** Buyeo'lar sığır kesip toynaklarına bakarlar, toynaklar ayrı ayrı ise bela, toynaklar bir arada ise talih geleceğine inanırlardı. Yemaeg'ler ise şafak vakti yıldızları gözlerler, yılın bereketli geçip geçmeyeceğini önceden bilirlerdi. Baekje'lilerde kaplumbağa falı vardı.

Eski Türk Kültürü İle İlişkiler

Kore ile Türk kültürü arasındaki ilişkilerde genel olarak sadece at kurbanı ve erkeğin ölen kardeşinin eşini alması (leviratus) üzerinde durulmaktadır.⁴⁰ Daha çok Çin kültürünün tesirlerinden bahsedilmekte hatta Kore kültürü "*Çin kültürünün bir kısmı*" olarak değerlendirilmektedir.⁴¹ Bununla beraber eski Kore kültürü ile eski Türk kültürü arasında çok daha fazla benzerlikler bulunmaktadır:

- Eski Kore insanının kişiliği ile ilgili haberler bozkırda yaşayan Türklerin kiyle birebir benzerlik göstermektedir. Her iki milletin fertleri için içtenlik-samimiyet; aza kanaat getirme; utangaçlık; cesurluk, korkusuzluk ama uysallık-ağırbaşlılık söz konusudur. Her iki millet için sürekli olarak insanların daima tedbirli, savaşa hazır oldukları kaydedilmektedir.

- Çinliler Türklerin ve Korelilerin toplum yapısında büyük-küçük, kadın-erkek farkının olmamasını toplumda düzenin olmamasıyla izah etmektedirler; çünkü eski Çin toplumunda bu tür ilişkiler çeşitli kurullarla, ritüellerle

⁴⁰ Wolfram Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, Çev. Nimet Uluğtuğ, Ankara 1996, s. 30-31.

⁴¹ Eberhard, *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, Ankara 1986, s. 248.

belirleniyordu, herkesin yeri ayrıydı, en başta kadın-erkek ayrımı söz konusuydu. Eski Kore ile Türk kültürlerinde toplumda bu tür bir tabakalaşmanın, hiyerarşinin olmaması çok önemli bir ortak kültür unsurudur. Nitekim Çin kaynaklarında Çinlilerin, Hunların baba-oğul aynı çadırda yatmalarına, yöneten-yönetilen arasında fark olmamasına, insanların aynı statüde olmasına şaşırarak kaydedilmektedir.⁴² Yine Çinliler Töleslerin kızılı erkekli bir yerde, karışık oturmalarına hayret etmektedirler.⁴³

- Eski Koreliler dağlara çok kıymet verirlerdi. Dağ kültürünün çeşitli kaynakları olabilir. Benzer kült Türklerde de vardır. Türklerin kutsal dağları bulunmaktadır. Dağlarda bütün canlıları koruyan varlıkların olduğuna inanılmıştır. Eski Türkler yüksek dağlara çıkıp kurban keserlerdi. Dini törenler yüksek dağ tepelerinde yapılırdı. Aynı durum Korelilerde de söz konusudur.

- Dağ ve ovalarının her birinde Kore boyları ve kabileleri yaşar, kimse kimseye karışmazdı. Bu bilgi çok önemlidir. Eski Türklerin de konar-göçer yaşayan boyları, yazları dağlık arazide, kışları alçak ovalarda yaşarlardı. Bu yaylak-kışlak hayatında herkesin yeri, toprağı, otağı belliydi, kimse kimseye karışmazdı.

- Korelilerde şehirlerde, bozkırda boy halinde yaşayanlar arasında ihlal-tecavüz yapanlar derhal cezalandırıldı. Kişiyi malıyla canıyla ceza kesilirdi. Bu yüzden toplumda ihlal-tecavüz çok azdı. Eski Türklerde de ihlal-tecavüz için ağır cezalar bulunuyordu, böylece suç oranı çok düşüktü. Korelilerde cezalar derhal yerine getirilirdi; adam öldüren öldürülür, ama aile fertleri köle yapılmazdı. Hırsız, çaldığı malı tazmin etmek zorundaydı. Türklerde de aynı durum söz konusudur. Mesela Hunlarda hırsızlık yapanın malına el koyulur, suçu küçük olanların kemikleri kırılır, suçu büyük olanlar ise öldürülürdü.⁴⁴ Cezanın şahsiliğı ilkesi, yani cinayet işleyen biri sebebiyle aile fertlerinin köle yapılmaması Türkler ile Korelilerde ortak bir hukuk kuralıdır.

- Koreliler ata binmeye, ok atmaya çok önem verirlerdi. Mahan halkı yayı, kalkarı çok iyi kullanırdı. Mo 貂 貅 luların yayı denilen meşhur yaylardan yaparlardı. Bu ise hafif silahlı yani oklu atlı ordu düzenidir ki Kuzey Türklerinde aynıdır. Mesela Hun insanı daima binicilik, okçuluk talimi yapardı.⁴⁵

- Koreliler bir dizi kırıp selam verirlerdi. Eski Türklerde de böyle selamlaşma vardı, hatta buna "*Hun selamı*" denirdi.⁴⁶ Değişik kültürlerde farklı farklı görülen selamlaşma usulünün bu iki millette ortak görülmesi oldukça önemlidir.

- Korelilerin ruha ve Tanrı'ya inandıkları kaydedilmektedir. Çin kaynaklarında Türkler için de benzer ifadeler bulunmaktadır. Nitekim Goguryeo halkının 10. ayda doğrudan Tanrı'ya kurban kestikleri kaydedilir. Buyeo'lar 2. ayda, yine savaş olduğu zamanlarda Tanrı'ya (göge) kurban keserlerdi. Tanrı'ya kurban kesme adeti aynen Türklerde, mesela Hunlarda da vardı.⁴⁷

⁴² Han Shu, s. 3760.

⁴³ Tong Dian, s. 5399.

⁴⁴ Han Shu, s. 3752.

⁴⁵ Han Shu, s. 3760.

⁴⁶ Eberhard, "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbi Asya Halklarının Medeniyeti", İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası, Cilt: VII-VIII/1, 1942, s. 167.

⁴⁷ Han Shu, s. 3752.

- Mahan halkı 5., 10. ayda bayram yapar, toplanır, eğlenirdi. Goguryeo, 10. ayda büyük kurultay yapardı. Türklerde de 5. ayda, yine sonbaharda kurultaylar düzenlenirdi. Mesela Hunlarda yılın ilk ayı küçük; 5. ayda ve sonbaharda ise büyük kurultay olurdu.⁴⁸

- Koreliler ile Türklerde mağara kültü, birbirine benzemektedir. Goguryeo'nun doğusunda büyük bir mağarada 10. ayda kurban kesilirdi. Gök-Türklerde de devlet erkanı yazın mağarada kurban keserdi.⁴⁹ Mağara kültünü, Çinlilerin mağara tanrısı ile ilişkilendirenler⁵⁰ varsa da çok doğru değildir kanaatindeyim. Nihayetinde bazı halkbilimcilerin tespitlerine göre Türklerde (Hun, Tabgaç, Gök-Türkler) ve Korelilerde menşe efsanesinde mağara önemli bir kült olarak görülmektedir.⁵¹

- Unvanlarda hayvan adları kullanma adeti, iki millette de görülmektedir. Buyeo'ların devlet idaresinde at, sığır, domuz, köpek gibi hayvanların adlarıyla anılan makamlar vardı. Gök-Türklerde de devlette görevli olanların bazılarının unvanlarında hayvan adları görülmüyordu.⁵²

- Koreliler silah olarak zırh, yay, tüfek, yay, ok, teber, kalkan, mızrak, kısa mızrak, kılıç kullanırlar. Türklerde de yay, ok, zırh, mızrak, kılıç gibi aynı türden silahlar bulunuyordu.⁵³

- Eski Korelilerde çocukların başı yassılaştırıldı. Arkeolojik çalışmalara göre aynı adetin Türklerde, mesela Avrupa Hunlarında olduğu görülmektedir.⁵⁴ Gök-Türkler devrinde Kuça'daki Saka kültürüne mensup topluluklarda çocuk doğduğunda başını tahtayla yassılaştırırlardı. Saçlarını kafatasının tepesine kadar keserlerdi.⁵⁵ Aynı devirlerde Kaşgar'da çocuk doğduğunda, ana babası uzun olsun diye çocuğun başını tahtayla sıkırlardı.⁵⁶ Bu adet Türkistan'daki bazı Saka toplulukları arasında görülmüyordu.⁵⁷ Hâlâ bugünkü Çin'deki bazı kırsal bölgelerde çok nadir de olsa vardır, uygulamanın şans ve bereket getirdiğine inanılmaktadır.

- Eski Korelilerde, Tanrı için dikilmiş çingraklı direğin bulunduğu "sudu" adlı yerler bulunuyordu. Bunun Çin'deki karşılığını bulmaya çalışanlar olmuştur.⁵⁸ Halbuki bu, kurban töreni ile ilgili bir Türk adeti olabilir. Bu tür yapılar eski Türklerde de vardır. Doğu Altay'da yayılan eski Türklerin kare tapınak yapılarında çokça ağaç direk kalıntıları çıkmıştır. Rus ve Moğol arke-

⁴⁸ *Han Shu*, s. 3752.

⁴⁹ *Tong Dian*, s. 5404.

⁵⁰ Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 31.

⁵¹ Eunkyung Oh, "Türkler ve Korelilerin Türeyiş Efsanelerini Mukayese Çalışması", *Milli Folklor*, 27, 1995, s. 36.

⁵² *Tong Dian*, s. 5402.

⁵³ *Tong Dian*, s. 5403.

⁵⁴ Susanne Hakenbeck, "Hunnic' Modified Skulls: Physical Appearance, Identity And The Transformative Nature Of Migrations", *Mortuary Practices and Social Identities in the Middle Ages*, Editors: Duncan Sayer - Howard Williams, Publisher: Exeter University Press, January 2009.

⁵⁵ *Zhou Shu*, Zhonghua Shuju, Beijing 1997, s. 917.

⁵⁶ *Xin Tang Shu*, s. 6233.

⁵⁷ Eberhard, "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbi Asya", s. 167.

⁵⁸ Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 31.

ologlara göre kare setlerin ortasındaki ağaç direk kalıntısı, yine bazı yerlerde at kalıntısı, onun çevresinde ise atın kol, bacak, diş gibi kemiklerinin bulunması, belki de atın kafasının direğe geçirilip kol ile bacaklarının asıldığı bir ibadetin veya kurban etme geleneğinin izi olabilir.⁵⁹ Böyle bir ilgiyi araştırmacıların dikkatine sunmak istiyorum.

- Eski Koreliler Tanrı'ya (göğe) kurban sunarlardı. Böylece onlarda bir gök kültünün veya Gök-Tanrı kültünün olduğu anlaşılmaktadır. Bu kült, eski Türklerde aynen mevcuttur.

- Korelilerde ağabey öldüğünde küçük kardeş ağabeyinin karısıyla evlenirdi. Aynı adet Türklerde de vardı. Modern bilim literatüründe "leviratus" denilen bu uygulama, her iki millet için Çin kaynaklarında açık olarak kaydedilmektedir.

- At kurban etme, her iki kültürde yer alan çok önemli bir ortak unsurdur.

- Yemaeg'lerde aynı aileden olanlar evlenmezlerdi. Türklerde de dışarıdan evlenme esastır. Bu adet Türkistan'ın çoğu yerinde hâlâ katı bir şekilde uygulanmaktadır.

- Menşe efsaneleri bakımından da birkaç söz söylemek gerekir. Koreli bilim adamı Kim Chōng-hak, Silla'nın kurucusu Hyeoggeose ve Goguryeo Hükümdarı Dongmyeong'un menşe efsanelerinde, yumurta mitleri formunda güneşe tapınma adeti görmektedir. Yazara göre eski Kore yumurta mitolojisi, Korelilerin Sibiryaya Yakutları gibi Türk halklarıyla kesinlikle akraba olduğunu ortaya koymaktadır.⁶⁰

- Her iki milletin menşe efsanesinde anaerkil öge ön plana çıkmaktadır.⁶¹ Korelilerde dişi ayıdan, Türklerde dişi kurttan türeme bunun en önemli göstergesidir.

- Korelilerin ve Türklerin kahramanlık destanlarında önemli benzerlikler vardır. Mesela Goguryeo'nun kurucusu Jumong'un ile Özbek Alpamış'ın destanlarında kahramanın soyluluğunun, olağanüstü doğumunun, başından geçenlerin ve nihayetinde kazandığı zaferin anlatıldığı olay örgüleri, yoğun bir şekilde Sibiryaya Şamanlığı geleneklerinin etkisindedir.⁶²

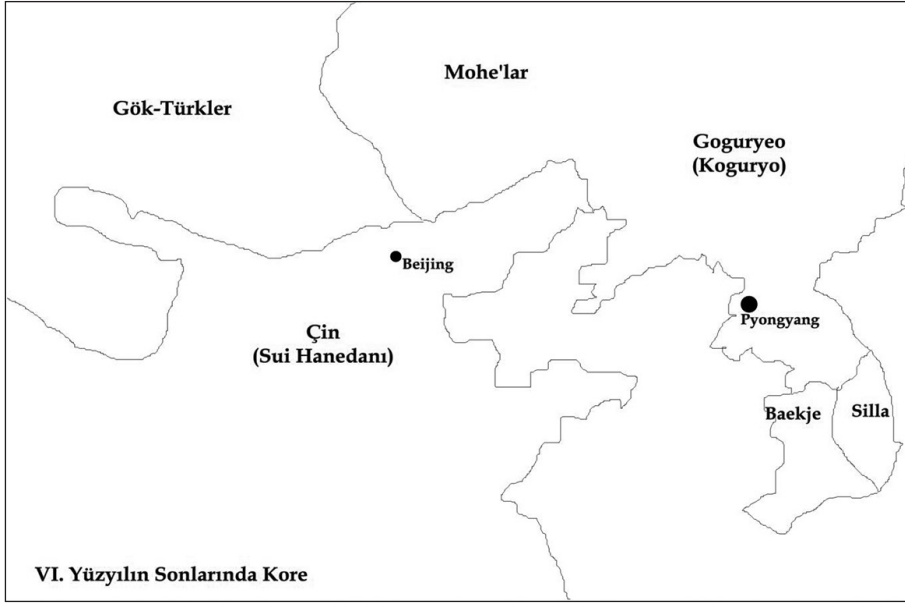
- Çin kaynakları dışında arkeolojik bakımdan bir kaç cümle yazarak bu benzerliklerin gayet tabii olduğunu vurgulamak istiyorum. Koreli arkeolog Kim Wöl-lyong, en erken Neolitik karbon tarihini M.Ö. 5000'e, Osan-ni sitesinde Paleo-Sibiryalı Neolitik kültürle bağlantılı olarak tarihlemektedir. Bu kültür, Sibiryaya'dan gelmiş, Osan-ni üzerinden Kore'nin güneydoğu kıyılarına ulaşmıştır. O'na göre ilk Koreliler, Paleo-Asyalılardı, Baykal Gölü etrafından göç etmişlerdi. Bu yüzden bugünkü Sibiryalıları benziyorlardı. Yarımadaya göç ettikten sonra ise okyanus ve ırmaklar boyunca balıkçılık ve avcılıkla geçinmişlerdi. Yine çömlekler, Korelilerin Sibiryalı Paleo-Asyalıların torunları olduklarını göstermektedir.

⁵⁹ Ulziibayar Sodnom, "Gök-Türk' Olarak Adlandırılan Arkeolojik Yapı Dizininin Tarihi", *Türk Moğol Tarihi*, Ed. Kürşat Yıldırım, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018, s. 115.

⁶⁰ Pai, *a.g.e.*, s. 88.

⁶¹ Oh, "Türkler ve Korelilerin Türeyiş", s. 36.

⁶² Eunkyung Oh, "Kore Cumong ve Özbek Alpamış Kahramanlık Destanlarında Olay Örgüsü", *Milli Folklor*, Yıl: 24, Sayı: 93, 2012, s. 99.

Kaynaklar

EBERHARD, Wolfram: "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbi Asya Halklarının Medeniyeti", *İstanbul Üniv. Türkiyat Mecmuası*, Cilt: VII-VIII/1, 1942.

_____ : *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, Ankara 1986.

_____ : *Çin'in Şimal Komşuları*, Çev. Nimet Uluğtuğ, Ankara 1996.

HAKENBECK, Susanne: "'Hunnic' Modified Skulls: Physical Appearance, Identity And The Transformative Nature Of Migrations", *Mortuary Practices And Social Identities In The Middle Ages*, Editors: Duncan Sayer - Howard Williams, Publisher: Exeter University Press, January 2009.

Han Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

Jin Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

Jiu Tang Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

OH, Eunkyung: "Türkler ve Korelilerin Türeyiş Efsanelerini Mukayese Çalışması", *Milli Folklor*, 27, 1995.

_____ : "Kore Cumong ve Özbek Alpamış Kahramanlık Destanlarında Olay Örgüsü", *Milli Folklor*, Yıl: 24, Sayı: 93, 2012.

PAI, Hyung Il: *Construction "Korean" Origins*, Massachusetts 2000.

Sanguo Yishi, Haz. Kwon Seok Hwan - Chen Puqing, Changsha ("Samguk Yusa" Metni), 2009.

San Guo Zhi, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

Shi Ji, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

SODNOM, Ulziibayar: "'Gök-Türk' Olarak Adlandırılan Arkeolojik Yapı Dizininin Tarihi", *Türk Moğol Tarihi*, Ed. Kürşat Yıldırım, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018.

Sui Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

Tong Dian, Zhonghua Shuju, Beijing 2003.

Tong Zhi, Shangwu, Shanghai 1935.

Xin Tang Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

XU, Stella: *Reconstruction Ancient Korean History: The Formation Of Korean-ness In The Shadow Of History*, Lanham 2016.

Wei Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.

Zhou Shu, Zhonghua Shuju, Beijing 1997.